

Az extrakurrikuláris, a szabadidős tevékenységek és a vallásosság összefüggései a lemorzsolódás okaival

(Váradi Judit, Demeter-Karászi Zsuzsanna, Kovács Klára)

Absztrakt

A felsőfokú tanulmányok megszakítása, a lemorzsolódás csökkentése évek óta központi kérdése az oktatásszociológiának és az oktatáskutatásnak. A lemorzsolódás lehetséges okainak feltárása jelentősen hozzájárulhat egy csökkenő tendencia kialakításához. Tanulmányunk célja feltérképezni a lemorzsolódás okai és az individuális tényezők közötti összefüggéseket, így az extrakurrikuláris és szabadidős tevékenységek, az egészségmagatartás, valamint a vallásosság lemorzsolódással kapcsolatos összefüggéseire keressük a választ. Mindezt azzal indokoljuk, hogy a lemorzsolódással foglalkozó szakirodalom egyik alaptétele, hogy a közösségi, civil kapcsolathálókhoz tartozás erősíti a tanulmányok sikeres befejezése melletti elkötelezettséget. Elemzéseinkhez a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-H) 123847 számú *Társadalmi és szervezeti tényezők szerepe a hallgatói lemorzsolódásban* című NKFIH projekt keretében, 2018-ban végzett kutatás során készült adatbázist használtuk fel (DEPART 2018, N=605). Eredményeink azt mutatják, hogy a tanulmányi kötelezettségek elhanyagolása a szakban és továbbtanulásban csatlakozók körében szoros összefüggést mutat az értékpreferenciák eltolódásával, a szórakozással, bulizással töltött idő megnövekedésével. Szintén megállapíthatjuk, hogy a csekély számban vesznek részt a különböző extrakurrikuláris tevékenységekben, s a részvétel, valamint a vallásosság különböző formái nem állnak összefüggésben a lemorzsolódás okaival.

Kulcsszavak: lemorzsolódás, extrakurrikuláris, szabadidős tevékenységek, vallásosság

Bevezetés¹

Napjainkban az oktatáspolitikai törekvései között a lemorzsolódók arányának csökkentése az egyik legfőbb prioritás. Nemcsak magyar kontextusban, hanem Európa szerte érdemes foglalkozni a problémával, ugyanis a tömegesedés bár lehetővé tette egy szélesebb hallgatói réteg számára a felsőoktatás világába való bejutást, de egyidejűleg a lemorzsolódás arányát is növelte. Ma már nem csak a közoktatás és köznevelés területén, hanem a felsőoktatásban is fontos problémának bizonyul, mivel egyéni, intézményi és társadalmi szinten is veszteséget okoz (Szemerszki, 2018).

A felsőoktatásból történő lemorzsolódás többféleképpen definiálható, egyes megközelítések nem tekintik teljes mértékben negatív jelenségként, ugyanis nemcsak akkor beszélhetünk lemorzsolódásról, ha a hallgatói jogviszony, az abszolutórium megszerzése előtt szűnik meg (Karászi et al. 2018), hanem az is lemorzsolódásnak számít, ha az egyén külföldön folytatja és/vagy fejezi be tanulmányait (Szemerszki, 2018). Ebben az esetben egyéni szinten nem, de intézményi szinten jelent töréspontot a jelenség (Karászi et al. 2018).

Tanulmányunk középpontjában azon lemorzsolódott hallgatók állnak, akik az általuk választott felsőoktatási intézményt végzettséget igazoló okirat hiányában hagyták el. Célunk feltérképezni a lemorzsolódott hallgatók, valamint az individuális tényezők közötti összefüggéseket, így az

¹ A tanulmány a 123847 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg. A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-4-DE-61 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

extrakurrikuláris és szabadidős tevékenységek, az egészségmagatartás, valamint a vallásosság lemorzsolódással kapcsolatos összefüggéseire keressük a választ. Mindezt azzal indokoljuk, hogy a lemorzsolódással foglalkozó szakirodalom egyik alaptétele, hogy a közösségi, civil kapcsolathálókhöz tartozás erősíti a tanulmányok sikeres befejezése melletti elkötelezettséget (Pusztai, 2011; Pusztai, 2013). Az extrakurrikuláris és szabadidős tevékenységek tulajdonképpen a szabadidő valamilyen formájában való eltöltését jelenti, melyek célja lehet bizonyos készségek, képességek, esetlegesen tehetség kibontakoztatása, s így inkorporált kulturális tőke-felhalmozódással jár (főként az előbbi esetben) (Bourdieu, 1998), vagy egyszerűen a rekreáció, pihenés, feltöltődés, de része a kapcsolatok ápolását célzó társas tevékenységek is, melyek esetenként (pl. bulizás) egészségkárosító-magatartásformák gyakoribb előfordulásával járhat együtt. Külön hangsúlyt fektetünk a zenei és sporttevékenységek, illetve a vallásosság, felekezeti hovatartozás szerepére, mivel számos kutatási eredmény igazolja ezek pozitív hatását az akadémiai eredményességre, s így a lemorzsolódásra is (Brohm, 2002; Kovács, 2015; 2018a; Pusztai, 2009; 2013).

Az extrakurrikuláris, szabadidős tevékenységek és vallásosság hatása a tanulmányi eredményességre, lemorzsolódásra

A foglalkoztatottság javítása az iskolázottság emelésével jelentős célkitűzés, így a felsőfokú tanulmányok megszakítása, a lemorzsolódás csökkentése évek óta központi kérdése az oktatásszociológiának és az oktatáskutatásnak. Ebből az aspektusból többen vizsgálták a művészetoktatás szerepét a tanulmányok különböző szintjén (Thomas et al., 2015). A lemorzsolódással foglalkozó szakirodalom kiemeli a közösségi, civil kapcsolathálókhöz tartozás pozitív hatását a tanulmányi eredményességre és elősegíti a tanulmányok sikeres befejezését (Pusztai, 2011; Pusztai, 2013).

Mahoney és Cairns (1997) foglalkoztak az extrakurrikuláris tevékenységek hatásával a képzés megszakításának szempontjából az oktatás különböző szintjein. Megállapították, hogy az iskolai lemorzsolódás aránya a hátrányos helyzetű diákok körében jelentősen alacsonyabb volt azok között, akik korábban részt vettek tanórán kívüli tevékenységekben. Az extrakurrikuláris tevékenységek hatására változik az iskolai előmenetel, az iskolai sportkörökben való részvétel folyamatos pozitív hatással van a diákok jegyeire. Pusztai (2009) a hazai középiskolások és felsőoktatási hallgatók körében mutatta ki az extrakurrikuláris tevékenységek eredményességre gyakorolt pozitív hatását, s megállapítja, hogy a zenei tanulmányok és a sport hatékony extrakurrikuláris befektetés a tanulmányi előmenetel szempontjából. Kelstrom (1998) a zenekarban és együttesben játszó fiatalokat vizsgálva kimutatta, hogy a csoportos zenélésben résztvevők kevesebbet hiányoztak az iskolából, magasabb átlaggal rendelkeztek, s matematikából jobb eredményeik voltak. Korábbi kutatásunkban statisztikai és interjú adatokra támaszkodva arra kerestük a választ, hogy a művészeti felsőoktatásban résztvevő hallgatók körében miért alacsony a lemorzsolódás (Szűcs & Váradi, 2018). Az elemzés során megállapítottuk, hogy a zenei felsőoktatásnak van egy védőhálója, ami segíti a hallgatókat, hogy sikeresen végezzenek, melynek háttérében a sokéves munka is megjelenik a zenei felsőoktatási képzésre való előkészületekben. Az egyéni oktatás alkalmas arra, hogy az oktató és hallgató jobban megismerje egymást, kialakuljon a személyes kontaktus, amely a bizalom függvényében segíti a hallgatót problémái leküzdésében. A zeneművészeti képzésben

résztevők perzisztenciájának oka, hogy a hallgató hosszú évekig készül a pályára, többségében gyermekkori álmát váltja valóra.

Pascarella és Smart (1991), az integrációs modell elméletből kiindulva, longitudinális vizsgálatot végeztek, ami alapján megállapították, hogy a sportolók nagyobb valószínűséggel szereztek diplomát, mint a nem sportolók, melynek háttérében direkt és indirekt hatások játszottak szerepet. Az afroamerikai és az ázsiai hallgatók sporttevékenysége szignifikánsan hozzájárul az intézményi szociális integrációhoz, az intézménnyel való nagyobb elégedettségükhöz, önbizalmukhoz, melyek közvetett módon (is) hatnak a tanulmányok melletti sikeres kitartására és sikeres befejezésre. Elsőéves hallgatók körében a sporttevékenységekben való résztvevők nagyobb valószínűséggel folytatták tanulmányaikat saját intézményükben, illetve a férfiak más intézményben, míg a nem sporthoz kapcsolódó tevékenységet végzők nagyobb arányban morzsolódtak le (Leppel, 2005). Több tanulmány is igazolta, hogy elsőosztályú egyetemi sportolók nagyobb valószínűséggel szereztek diplomát olyan hátrányos helyzetű csoportok esetében is, mint az afroamerikaiak (Hawkins & Mulkey, 2005; Hildenbrand et al., 2009).

A nagy mennyiségű alkoholfogyasztás, rendszeres lerészegedés mint deviáns magatartás növeli a lemorzsolódás veszélyét és megerősíti a kapcsolatot a normaszegő kortárs csoportokkal egy norvég, középiskolások körében végzett felmérés szerint (Wichstrøm, 1998). A felsőoktatási hallgatók esetében egyes elemzések a bulizás és lemorzsolódás összefüggésében azt emelik ki, hogy amikor egy hallgató „elindul lefelé a lejtőn” a sikertelen kurzusok, tárgyak, vizsgák teljesítése miatt egyre inkább elkeseredik, kiábrándul, egyre kevésbé tartja fontosnak a tanulást, s olyan pótcselekvéseket keres, mint a bulizás vagy éppen a fizetett munka, amik elterelik a figyelmét a tanulmányokhoz kapcsolódó kudarcokról (Daley, 2010). A kortársakkal, barátokkal töltött túl sok idő valamilyen társalgásra vagy bulizásra alkalmas helyen, illetve ennek az elsődleges fontossága egy olyan értékpreferenciát jelent, mely a tanulmányi évek alatt egyfajta hedonista, *carpe diem* életszemléletet feltételez (Dávid & Horváth, 2010) és lemorzsolódáshoz vezethet. Sportiskolások körében végzett kutatási eredmények szerint a komplex, fizikai, mentális, spirituális jóllétet és egészség-magatartást magába foglaló egészségtudatosságot mérő index gyenge pozitív korrelációt mutatott az eredményesség objektív mutatóival (OKM szövegértési és matematika eredmények), valamint szubjektív értékelésével (Kovács K. E., 2018), ami egyben azt is jelenti, hogy minél kevésbé egészségtudatosabb egy diák, annál rosszabb tanulmányi eredményeket produkál.

A vallásosság hatásaival kutatások nagyrésze nem számol, ám fontos lehet ezen hatás tárgyalása is, ugyanis egyre intenzívebb vallásgyakorlat mutatkozik a felsőoktatási hallgatók körében (Pusztai, 2013). Megoszlik a vélemény abban, hogy miként azonosíthatók be a vallásgyakorló hallgatók. Egyes szakirodalmak kitüntetett csoportként vizsgálják, míg mások kockázati csoportként azonosítják be a felsőoktatási intézmények vallásgyakorló hallgatóit, mivel felsőoktatási beágyazódásuk szakaszos, töredékes (Pusztai, 2013). Néhol nem csupán a töredékesség, de a tökéletlenség is jellemzi ezen hallgatók integrációját, mely egy gyengén integráltságot von maga után (Pusztai, 2013). Ezen gondolatból kiindulva válik érdekessé a vallásosság és lemorzsolódás összefüggésének vizsgálata, hiszen a szakaszos, töredékes beágyazódás maga után vonhatja a bizonytalan célt, a bukás, a sikertelenség, a tanulmányi célokból való kiábrándulás, a lemorzsolódás lehetőségét (Pusztai, 2013).

A kutatás módszertani háttere

A DEPART 2018 kutatás keretében olyan lemorzsolódott hallgatókat vizsgáltunk meg, akik az elmúlt 10 évben végzettség, továbbtanulás, diploma nélkül fejezték be felsőoktatási tanulmányaikat (N=605). Az adatfelvétel hólabda mintával történt, így vizsgálatunk feltáró jellegű, ennek ellenére csaknem minden képzési terület, s hazai felsőoktatási intézmény képviselteti magát az adatbázisban. A kutatás elsődleges célja az volt, hogy felderítsük milyen hátráltató tényezők miatt nem fejezték be elkezdett tanulmányaikat és milyen folyamatok vagy döntések eredménye, hogy nem jutottak diplomához a válaszadók. A vizsgált témakörök az iskolai pályafutás, a tanulmányi tapasztalatok, a család tanuláshoz való viszonya, a pályaorientáció, a felsőoktatási tanulmányi és társas tapasztalatok, a versengő tevékenységek és a szocioökonómiai jellemzők voltak. A válaszadók 53,8% nő, 46,2% férfi, átlagéletkoruk 29 év, többsége jelenleg megyeszékhelyen (44,4%) vagy kisebb városban él (29,8%), 9,1%-uk Budapesten, 16,7% pedig faluban vagy községben. Az édesanyák/nevelőanyák 9,5%-ának legfeljebb alapkörű iskolai végzettsége volt, 56,8% középfokkal, 33,7% diplomával rendelkezett. Az édesapák/nevelőapák 7,9%-a maximum alapkörű iskolai végzettséget szerzett. Középfokkal az édesapák/nevelőapák 66,9%-a rendelkezett, diplomával 25,1% (Fényes et al. 2019).

A lemorzsolódás okait egy 21 itemes kérdéssorral vizsgáltuk, s klaszterelemzéssel négy lemorzsolódott csoportot azonosítottunk: anyagi okok és munka miatt lemorzsolódók; tanulmányi, intézményi okokat megjelölők; többféle okot megnevezők, valamint a szakban és a továbbtanulásban csalódók (Fényes et al. 2019).²

Jelen kutatás keretében megvizsgáltuk, hogy a lemorzsolódott hallgatók milyen arányban vettek részt extrakurrikuláris tevékenységekben középiskolás és egyetemista/főiskolás korukban, milyen gyakorisággal végeztek különböző szabadidős tevékenységeket, dohányoztak, fogyasztottak drogot, fordult elő velük lerészegedés, s mennyire jellemző rájuk a vallásosság, a vallásgyakorlás különbözői formái, illetve milyen felekezethez tartozónak vallják magukat. A fenti dimenziók mentén összehasonlítottuk a lemorzsolódás okai mentén kialakított csoportokat. Elemzési módszerekként leíró statisztikákat, khi-négyszet próbát adjusztált reziduálisok elemzésével összefüggés, illetve különbözőségvizsgálatokat végeztünk, melyek során a döntési szintet 5%-ban határoztuk meg.

A kutatás eredményei

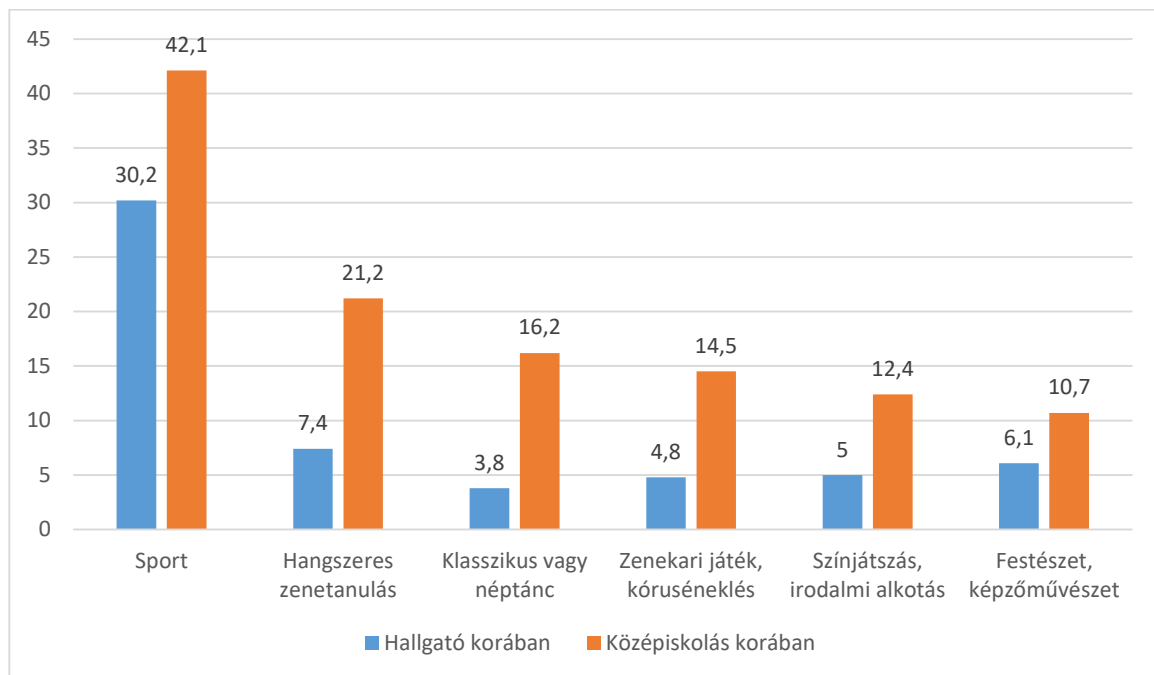
Extrakurrikuláris tevékenységek és a lemorzsolódás okai

Jelenlegi kutatásunkban az extrakurrikuláris művészeti tevékenység feltérképezésével megvizsgáltuk az inkorporált kulturális tőke összefüggéseit a lemorzsolódásra (Bourdieu, 1998). A kérdés azt mérte, hogy legalább egy évig foglalkozott-e a válaszadó középiskolás vagy hallgató korában hangszeres zenetanulással, néptánc tanulással, sporttal, képzőművészettel, színjátszással, irodalmi alkotással, valamint játszott-e zenekarban, énekelt-e kórusban.

A vizsgált minta 64-74 százaléka nem foglalkozott művészeti tevékenységgel, sport tevékenységet 36,9% nem végzett (1. ábra). Az azonban szembetűnő, hogy a középiskolai extrakurrikuláris tevékenységekhez képest a felsőoktatási évek elfoglaltságaiban nagyon

² A klaszterek létrehozásának módszertani és tartalmi jellemzőit jelen kötet Fényes és munkatársainak tanulmánya tartalmazza, így terjedelmi korlátok miatt jelen tanulmányban nem térünk ki ezek részletes bemutatására.

lecsökkent ezeknek az extrakurrikulumoknak az igénybevétele a lemorzsolódott hallgatók körében.

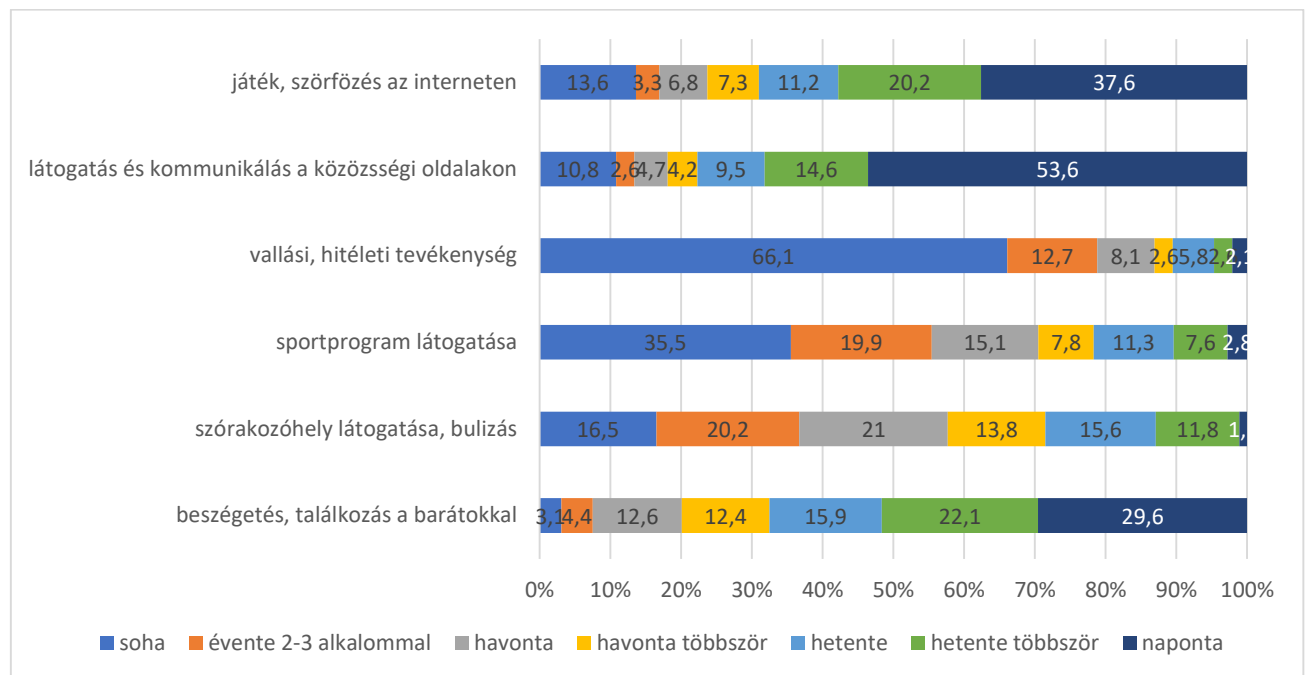
1. ábra. A különböző extrakurrikuláris tevékenységeket végző lemorzsolódott hallgatók aránya (a felsőoktatásban és középiskolás korban) (N=605). Forrás: DEPART 2018.

Elemzéseink szerint a korábbi és az egyetemista évek alatt folytatott extrakurrikuláris tevékenységek nem mutattak szignifikáns összefüggést a lemorzsolódott hallgatók klasztereivel.

Szabadidős tevékenységek, egészség-magatartás és a lemorzsolódás okai

Kutatásunkban megvizsgáltuk azt is, hogy milyen gyakran végeztek tanulmányaik utolsó félévében olyan népszerű szabadidős tevékenységeket a lemorzsolódott hallgatók, mint az internethez kapcsolódó tevékenységek (szörfölés, játék, közösségi oldalak látogatása), beszélgettek/találkoztak barátaikkal, buliztak, jártak sport- vagy vallási eseményekre, mint a két legnépszerűbb civil közösségi aktivitás (Pusztai, 2013) (2. ábra). A válaszadók majd 30%-a minden nap beszélt barátaival, 22,1%-a hetente többször, míg 3,1%-uk soha, amiben a barátok hiánya is szerepet játszhat. A válaszadók mintegy 28%-a legalább heti rendszerességgel bulizott, 21%-uk havonta, míg minden ötödik lemorzsolódott hallgató évente járt bulizni, s a válaszadók 16,5%-a soha. A sportprogramok látogatása már nem ennyire népszerű: a válaszadók 35,5%-a soha nem járt sporteseményekre, minden negyedik lemorzsolódott hallgató járt évente. Relatíve kiugró eredményt kaptunk a heti rendszerességgel sporteseményeket látogatókra vonatkozóan, ők 11,3%-ot tesznek ki. A legtöbben naponta látogattak közösségi oldalakat (53,6%), szörföltek, játszottak az interneten (37,6%), illetve a heti rendszeresség is kiemelkedő (14,6% és 20,2%), de azt is láthatjuk, hogy a válaszadók 10,8 és 13,6%-a soha nem végezte ezeket a tevékenységeket. A lemorzsolódott hallgatók legnagyobb aránya (27,9%) soha nem sportolt, ha hozzájuk vesszük az évente 2-3 alkalommal sportolókat, mintegy egyharmad lesz a gyakorlatilag soha nem sportolók aránya, ami magasabb arányt mutat az előző kutatási eredményekhez viszonyítva (Kovács, 2013; 2016). Rendszeresen, legalább hetente 38,6%

sportolt, 15,2% havi rendszerességgel, 12,1% pedig ennél gyakrabban végzett valamilyen testedzést.

2. ábra. A különböző szabadidős tevékenységek végzésének gyakorisága az utolsó tanulmányi félévben (N=605). Forrás: DEPART 2018.

Az egészségrizikó-magatartás formák közül a legnagyobb veszélyt a hallgatói létehez szorosan kapcsolódó alkoholfogyasztás jelenti (Cranford et al., 2009). A válaszadók mintegy egyharmada soha nem volt ittas, de majd egyötödük heti (18,9%) vagy havi (18,7%) rendszerességgel volt részeg. 10,3%-uk ennél ritkábban, 16,4%-uk pedig évente néhányszor rúgott be. A napi szinten dohányzók aránya 29%, az alkalmi dohányosoké pedig 20,6%, a többiek nem cigarettáztak tanulmányaik alatt. A válaszadók 92,4% nyilatkozott úgy, hogy soha nem fogyasztott illegális drogot, 7,1% alkalmyszerűen, öten pedig napi rendszerességgel.

Az elemzés további részében megvizsgáltuk az összefüggéseket a fenti változók és a lemorzsolódott hallgatók klaszterei között. A szabadidős tevékenységek és a sportolás gyakoriságának értékeit a következőképpen vontuk össze: szinte soha, ritkán, havi rendszerességgel és rendszeresen (legalább hetente). A szakban és továbbtanulásban csalódás miatt lemorzsolódottak körében találjuk a legtöbb olyan válaszadót, akik a leggyakrabban találkoztak barátaikkal (77,8%, s a legkevesebb körükben a soha választ adók (3,2%)), őket követik az anyagi nehézségekkel küzdők (69,5%), a tanulmányi okok miatt lemorzsolódottak (63%) és okokban bizonytalanok (61,7%). Eredményeink jól mutatják, hogy a tanulmányi kötelezettségek elhanyagolása, ezzel való nemtörődomség erőteljesen együtt jár a szórakozás, bulizás fontosságának felértékelésével, nagyobb gyakoriságával. Továbbá, nemcsak a barátokkal sok időt töltök, hanem a rendszeres bulizók is felülreprezentáltak a szakban és továbbtanulásban csalódók körében, ugyanis 43,5%-uk nyilatkozott úgy, hogy legalább hetente járt bulizni. Esetükben azt láthatjuk, hogy a továbbtanulás, az egyetemi élet elsősorban szociális és szórakozáshoz kapcsolódó tevékenységeket jelentett, s kevésbé a tanulmányi kötelezettségek teljesítését. Természetesen azt nem tudhatjuk, hogy eleve ilyen szemlélettel érkeztek a felsőoktatásba, vagy a kezdeti tanulmányi csalódások vezettek oda, hogy a barátok és a bulizás ilyen fontos szerepet töltött be az életükben.

Figyelemre méltó, hogy azon lemorzsolódott hallgatók körében, akik tanulmányi kudarc miatt voltak kénytelenek abbahagyni tanulmányaikat, található a legtöbb olyan hallgatót, aki szinte soha nem járt bulizni (45,6%). Láthatjuk, hogy ezek a válaszadók ilyen téren is nagyon komolyan vették tanulmányi kötelezettségeiket. A többféle nyomás alatt levő lemorzsolódókra a legkevésbé jellemző, hogy rendszeresen játszottak, szörföltek volna a neten (62%), szinte soha nem végezte ezt 27,3%-uk, miközben az anyagi okok és a szakban, tanulmányokban csalódás miatt lemorzsolódottak körében minden tizedik válaszadóra jellemző ez. A sportolás anyagi meghatározottságát igazolja az az eredmény is, mely szerint az anyagi nehézségekkel küzdők körében alulreprezentáltak a rendszeres sportolók (26,9%), szemben a szakban és tanulmányokban csalódók csoportjában, akik körében jóval többen vannak a nemcsak bulizással, hanem rendszeresen sporttal foglalkozók is (47,2%). Mindössze 24,8%-uk nyilatkozott úgy, hogy szinte soha nem sportolt, míg az anyagi nehézségekkel küzdő körében 38,7%, a tanulmányi okok miatt lemorzsolódottak körében pedig 37,7% választotta ezt (1. táblázat). Más szabadidős tevékenységek mentén nem találtunk szignifikáns összefüggéseket.

1. táblázat. A szabadidős tevékenységek végzésének különbségei a lemorzsolódás okai mentén kialakított klaszterekben ($p \leq 0,05$). Forrás: DEPART 2018.

		Anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók	Tanulmányi, intézményi okokat megjelölők	Többféle okot megnevezők	Szakban és a továbbtanulásban csalódók
Beszélgetés, találkozások baráttal N=544	szinte soha	10,2	8,9	7,8	3,2
	havi rendszerességgel	20,3	28,1	30,5	19
	legalább hetente	69,5	63	61,7	<u>77,8</u>
szórakozás, bulizás N=542	szinte soha	39	<u>45,6</u>	39,2	21
	havi rendszerességgel	28,8	37,4	35,9	35,5
	legalább hetente	32,2	17	24,8	<u>43,5</u>
játék, szörfölés a neten N=542	szinte soha	10,1	17	<u>27,3</u>	10,3
	havi rendszerességgel	18,5	13,6	10,7	15,1
	legalább hetente	71,4	69,4	62	74,6
Sportolás N=549	szinte soha	38,7	37,7	33,8	24,8
	havi rendszerességgel	<u>34,5</u>	27,2	21,4	28
	legalább hetente	26,9	35,1	44,8	<u>47,2</u>

*Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusztált reziduális abszolút értéke nagyobb, mint kettő

Eredményeink differenciálják azt az általánosított képet, miszerint a tanulmányi kudarcok és eredménytelenség következtében ezek a hallgatók olyan pótcselekvéseket keresnek, melyek elterelik a figyelmüket a nehézségekről (pl. elkezdenek bulizni, inni, drogozni). A lemorzsolódás sokféle okból történhet meg, s nem mindenkire érvényesek ezek a megállapítások, csupán a lemorzsolódók egyes csoportjaira. A szakban, tanulmányokban csalódók körében találjuk a legnagyobb arányban azokat a volt hallgatókat, akik legalább havi rendszerességgel rúgtak be tanulmányaik utolsó félévében (55,8%), s ezzel párhuzamosan a soha választ választók körükben a legalacsonyabb (21,7%). A részben gyermeket és más kötelezettségeket vállaló többféle okot megjelölő lemorzsolódottak körében azonban a legmagasabb (44,2%) azok aránya, akik soha nem voltak ittasak. Ez az összefüggés azonban

nemcsak a lemorzsolódással kapcsolatos, hanem azzal is, hogy a társas tevékenységek, kiemelkedően a bulizás erőteljes rizikófaktor az ittasságra vonatkozóan a felsőoktatásban (Cranford et al., 2009; Kovács, 2018b). Szintén a többféle okot megjelölők körében találjuk a legtöbb olyan válaszadót, aki soha nem drogozott (96,7%), míg az alkalmi drogfogyasztók legnagyobb arányban az anyagi gondok miatt lemorzsolódók körében vannak (12,6%). A dohányzás tekintetében nem találtunk szignifikáns összefüggést (2. táblázat).

21. táblázat. Az ittasság és drogfogyasztás gyakorisága a lemorzsolódás okai mentén kialakított klaszterekben ($p \leq 0,05$).
 Forrás: DEPART 2018.

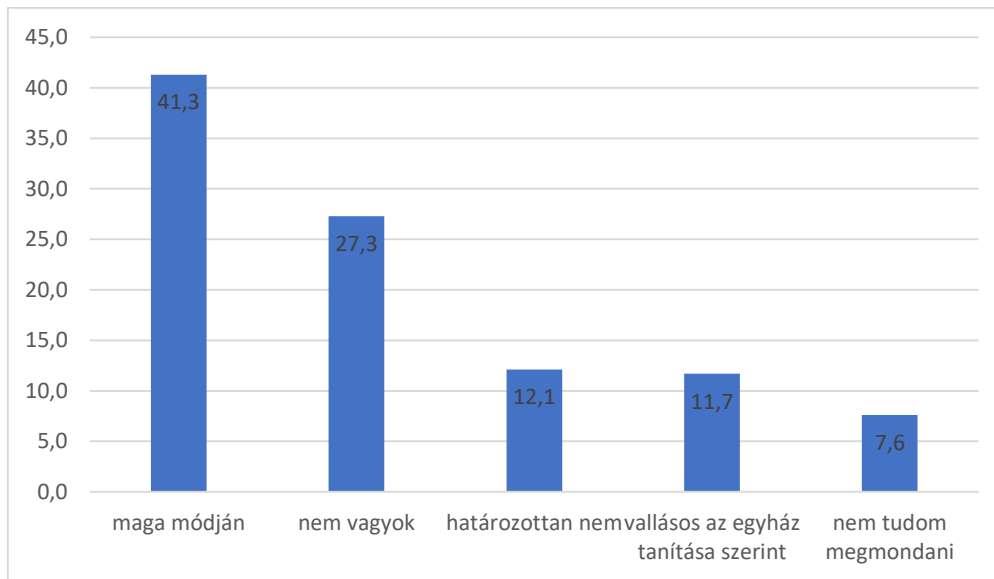
		Anyagi ok és munka miatt lemorzsolódók	Tanulmányi, intézményi okokat megjelölők	Többféle okot megnevezők	Szakban és a továbbtanulásban csalódók
Ittasság N=552	Rendszeresen (legalább havonta)	40,8	32,2	29,2	<u>55,8</u>
	Alkalmanként	25	30,2	26,6	22,5
	Soha	34,2	37,6	<u>44,2</u>	21,7
Drogfogyasztás N=548	Rendszeresen	1,7	0	0	0,8
	Alkalmanként	<u>12,6</u>	4,1	3,3	10,2
	Soha	85,7	95,9	<u>96,7</u>	89,1

*Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusztált reziduális abszolút értéke nagyobb, mint kettő

Vallásosság, felekezeti hovatartozás és lemorzsolódás

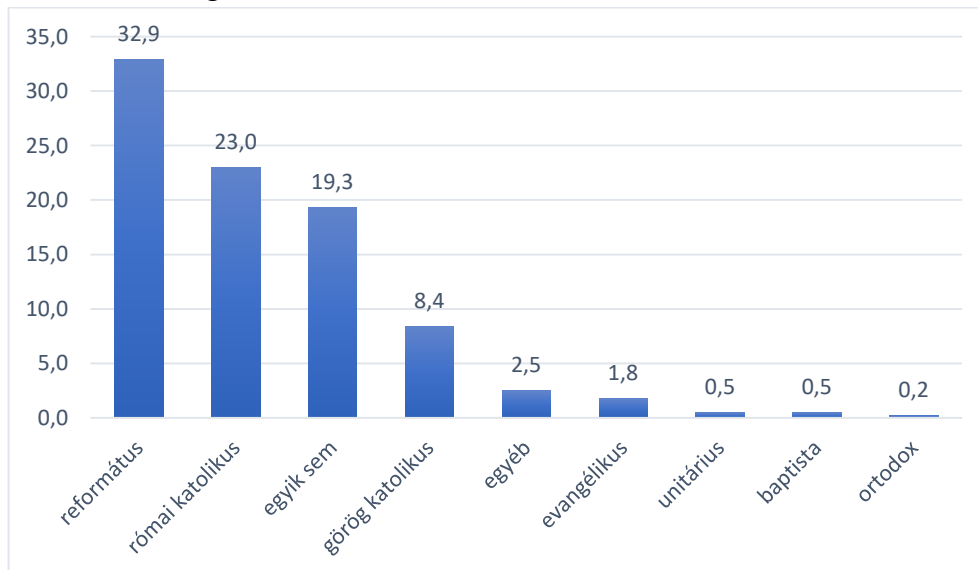
A vallásosság mérése igen sarkalatos kérdés a kutatók körében. Tomka meghatározása szerint egy ideig tökéletesen működtek az igen-nem válaszlehetőségek, jóformán mindenki be tudta magát sorolni valamelyik csoportba, ám a hetvenes évek közepe felé megnőtt a „nem tudom” válaszok aránya és a válaszmegtagadásoké is. Az emberek világnézetüket egyre kevésbé tudták fekete-fehér osztályozással leírni. Ez ösztönözte egy ötfokú skála elkészítését (Tomka, 1990), melyet kérdőívünkben is alkalmaztunk.

A lemorzsolódott hallgatók vallási önbesorolása a következőképpen alakult: 37,9%-ban vannak jelen a maguk módján vallásosak, őket követik 25%-ban a nem vallásos hallgatók, majd 11%-ban a határozottan nem vallásosak. Továbbá 11% az egyházak tanítása szerint vallásos hallgatók aránya, és 6,9%-ban nem tudták eldönteni, hogy vallásosak-e vagy sem. Megfigyelhető, hogy igen nagy arányban jelennek meg a maguk módján vallásosak, vagyis a világnézetükben bizonytalanok a válaszadók nagy csoportját képezték, ez alapján világos, hogy finomabb elemzési eljárások szükségesek a fiatal generációk vallásosságának elemzéséhez (Földvári & Rosta, 1998). A válaszadók bevallása szerint kétharmaduk soha nem végez vallási, hitéleti tevékenységet, 12,7%-uk pedig évente egyszer.

3. ábra. A vallási önbesorolás a lemorzsolódottak körében (N=554). Forrás: DEPART 2018.

Mivel a közösséghez tartozás normáit befolyásolja a felekezeti hovatartozás, ezt is megvizsgáltuk. A válaszadók 32,9%-a református, 23%-a római katolikus, 8,4% görög katolikus felekezethez tartozónak vallja magát (N=539). Kisebb arányban képviseltetik magukat evangélikusok (1,8%), unitáriusok (0,5%), baptisták (0,5%), valamint ortodoxok (0,2%). A lemorzsolódott hallgatók közül 19,3% egyik felekezethez tartozónak sem vallja magát, továbbá 2,5% az egyéb opciót jelölte, ide tartoznak a buddhisták, az ateisták, a pünkösdisták, a nem megkeresztelt válaszadók stb.

4. ábra. Vallási felekezet szerinti megoszlás a lemorzsolódottak körében (N=539). Forrás: DEPART 2018

A felekezeti hovatartozást követően megvizsgáltuk a templomba, imaházba járás gyakoriságát is a lemorzsolódott hallgatók körében (N=537). Legnagyobb arányban találtuk azon hallgatókat, akik soha (39,7%), vagy évente egyszer, a nagyobb ünnepek alkalmával járnak templomba (31,7%). Kisebb arányban mutatkoztak azok, akik havonta néhányszor (8,4%), hetente egyszer (6,4%), vagy hetente többször (2,5%) járnak templomba vagy imaházba. A vallásgyakorlat nagyon eltérő regionális jellemzőket mutat, ezért e tényező kontrollja nélkül

nem vonhatunk le következtetéseket, de ha az országos adatokhoz viszonyítunk, összességében nem tartoznak alacsonyabb arányban vallási közösségekhez a lemorzsolódottak, mint általában a hazai hallgatók.

Mivel a személyes vallásgyakorlat is támogathatja a tanulmányi kötelezettségekhez való hozzáállást, a válaszadók (N=533) imádkozásának rendszerességére is kíváncsiak voltunk. A lemorzsolódott hallgatók majdnem fele, 42,6% soha nem imádkozik, 22% csupán a nagyobb ünnepek alkalmával. Őket követik 8,9%-ban azon hallgatók, akik legalább naponta egyszer imádkoznak, majd pedig 7,4% akik havonta többször. A válaszadók 6,8% naponta többször, 6,4% hetente többször és 2,1% pedig hetente egyszer imádkozik.

Megvizsgáltuk a vallásossághoz kapcsolódó változók és a lemorzsolódott hallgatók klaszterei közötti összefüggéseket, mivel érdemes odafigyelnünk a vallásosság hatására a tanulmányi pályafutás vizsgálatokor (Pusztai, 2013). Összevetettük mind a felekezeti hovatartozást, mind a vallási önbesorolást, mind a gyakori templomba/imaházba járást a lemorzsolódott hallgatók klasztereivel, ám egyik esetben sem találtunk szignifikáns összefüggést. Feltevődik a kérdés, hogy rizikófaktor vagy lemorzsolódást gátló jelenség lehet-e a vallásosság a felsőoktatási pályafutás során? Mivel ebben a vizsgálatban nem tudunk összehasonlítást végezni lemorzsolódott és perzisztens hallgatók között, így ez a kérdés további kutatási irányokat jelöl ki.

Összegzés

A lemorzsolódott hallgatók szabadidős tevékenységét feltárva egyértelműen látszik, hogy csekély számban vesznek részt a különböző extrakurrikuláris tevékenységekben. A csökkenés a középiskolai extrakurrikuláris tevékenységekhez képest is jelentős. Ez az adat azért is figyelemre méltó, mert a hazai és külföldi kutatások is azt igazolják, hogy ezen tevékenység mellett, hogy perzisztens erővel bírnak, hatására pozitívan változik az iskolai előmenetel (Brohm, 2002; Pusztai, 2011). Tekintve, hogy a felsőoktatási hallgatóknak nagyobb mértékben áll rendelkezésére önállóan beosztható idő, az eredmény arra figyelmeztet, hogy a hallgatókat az intézmények jórészt magukra hagyják ezzel a megnövekedett, önállóan beosztható idővel, nemigen kínálnak elegendő extrakurrikuláris elfoglaltságot, vagy ha kínál is ilyen tevékenységet, akkor nem képes elérni vele a hallgatók tömegeit, s meglehet, hogy ezek egy részét profit alapon szervezi, ami bizonyos hallgatói körök számára elérhetlenné teszi a részvételt.

Eredményeink azt mutatják, hogy a tanulmányi kötelezettségek elhanyagolása a szakban és továbbtanulásban csatlódók körében szoros összefüggést mutat az értékpreferenciák eltolódásával, a szórakozással, bulizással töltött idő megnövekedésével.

A tartalmas szabadidős tevékenységek hiánya, a megnövekedett szabad idő olyan tevékenységek kockázatát erősíti meg, amelyeknek a tanulmányi munkára gyakorolt negatív hatása előbb-utóbb egyértelműen kimutatható. A felsőoktatási intézmények nem számoltak azzal a változással, ami az ifjúkor megváltozott jellemzőit hozta. A felsőoktatásban a kitolódott serdülő, vagy posztadoleszcens életkori szakaszban levő hallgatók könnyen igazodnak a kortárs nyomáshoz, amennyiben nem érik őket másfajta impulzusok.

A kutatás eredményeinek értékelése során megállapítottuk, hogy a vallásgyakorlat nagyon eltérő regionális jellemzőket mutat, összességében nem tartoznak alacsonyabb arányban vallási

közösségekhez a lemorzsolódottak, mint általában a hazai hallgatók. A lemorzsolódás okai és a vallásosság korrelációjában nem találtunk szignifikáns összefüggést.

Hivatkozott irodalom

- Bourdieu, P. (1998): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Lengyel Gy. & Szántó Z.(szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Budapest, Aula. 155-176.
- Brohm, B. A. (2002). Linking Extracurricular Programming to Academic Achievement: Who Benefits and Why? *Sociology of Education*, 75(1), 69-95.
- Cranford, J. A., Eisenberg, D. & Serras, A. M. (2009): Substance use behaviors, mental health problems, and use of mental health services in a probability sample of college students. *Addictive Behaviors*, 34. 134-145.
- Daley, F. (2010): Why College Students Drop out and What We Do about It. *College quarterly*, 13 (3). 1-5.
- Dávid, J. & Horváth, G. (2010): Munkaerőpiaci esélyek és pályaelhagyás a szakmai képzés végzőseinek körében. *Iskolakultúra*, 20 (1). 34-49.
- Földvári M. & Rosta G. (1998): A modern vallásosság megközelítésének lehetőségei. *Szociológiai szemle*, 1. 127-237.
- Hawkins, R & Mulkey, L. M. (2005). Athletic investment and academic resilience in a national sample of African American females and males in the middle grades. *Education and Urban Society*, 38. 1. sz. 62-88.
- Hildenbrand, K., Sanders, J., Leslie-Toogood, A. & Benton, S. (2009). Athletic status and academic performance and persistence at a NCAA division I university. *Journal for the Study of Sports and Athletes in Education*, 3(1), 41-58.
- Karászi Zs., Pally K. & Tóth D. A. (2018): A hallgatói jogviszony megszűnésével kapcsolatos szabályozás komparatív elemzése. In Pusztai G. & Szigeti F. (szerk.): *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 28-37.
- Kelstrom, J. M. (1998): The untapped power of music: Its role in the curriculum and its effect on academic achievement [Electronic version]. *National Association of Secondary School Principals Bulletin*, 82. 34-33.
- Kovács K. E. (2018). The relationship between health-awareness and academic achievement on a national representative sample. *Hungarian Educational Research Journal*, 8(3). (accepted manuscript).
- Kovács K. (2013): Bourdieu, Hradil és Bandura elméleteinek vizsgálata a sportra vonatkozóan. A társadalmi, környezeti és egyéni tényezők hatása a partiumi régió hallgatóinak sportolására *Társadalomkutatás*, 2. 175-194.
- Kovács K. (2015). A sportolási szokások és a tanulmányi eredményesség egy határmenti régió hallgatóinak körében. *Educatio*, 24(2), 130-138.
- Kovács K. (2016). Közép-kelet-európai hallgatók sportolásának szocio-kulturális jellemzői. In Kovács K. (szerk.). *Értékteremtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*. Oktatóskutatás a 21. században 1 (pp.175-186). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, CHERD-H.

- Kovács K. (2018a): A sportolási szokások és perzisztencia kapcsolata magyarországi és romániai hallgatók körében. In Pusztai, G.; Szigeti, F. (szerk.): *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 154-169.
- Kovács K. (2018b): A Comparison of Factors Influencing Health Risk Behaviour of College Students in the Countries of the Carpathian Basin. *European Journal of Mental Health*, 13 (2). 184-210.
- Leppel, K. (2005). The impact of sport and non-sport activities on college persistence of freshmen. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 7(3), 165-188.
- Mahoney, J. L. & Cairns, Robert B. (1997): Do extracurricular activities protect against early school dropout? *Developmental Psychology*, 33 (2). 241-253.
- Pascarella, E. T. & Smart, J. C. (1991). Impact of intercollegiate athletic participation for African American and Caucasian men: Some further evidence. *Journal of College Student Development*, 32(2), 123-130.
- Pusztai G. (2009): *A társadalmi tőke és az iskola*. Budapest, Új Mandátum.
- Pusztai G. (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban. Budapest, Új Mandátum.
- Pusztai G. (2013): Hallgatói vallásosság és felsőoktatási beágyazottság. *Confessio*, 37 (1). 44–57.
- Szemerszki M. (2018): Lemorzsolódási adatok és módszertani megfontolások. In Pusztai G. & Szigeti F. (szerk.): *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 15-27.
- Szűcs T. & Váradi J. (2018): Perzisztencia a zeneművészeti felsőoktatásban. A zeneművészeti képzés megtartó erejének vizsgálata. In Pusztai G. & Szigeti F. (szerk.): *Lemorzsolódás és perzisztencia a felsőoktatásban*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 263-274.
- Thomas, K. M., Singh, P. & Klopfenstein, K. J (2015): Arts education and the high school dropout problem in: *Journal of Cultural Economics*, 39 (4). 327–339. <https://doi.org/10.1007/s10824-014-9238-x>
- Tomka M. (1990): Vallás és vallásosság. In Andorka R., Kolosi T. & Vukovich Gy. (eds.): *Társadalmi riport*. Budapest, Társi. 534-555.
- Wichstrøm, L. (1998): Alcohol intoxication and school dropout. *Drug and Alcohol Review*, 17 (4). 413-421.